

Макурін А.А.

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: МІЖНАРОДНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

Анотація. В статті розглянуто механізми управління та забезпечення принципів правової держави. Однією з найгостріших проблем, що підриває довіру до державних інституцій та перешкоджає ефективному функціонуванню публічного управління. Встановлено, що саме корупційна складова підтримує довіру суспільства до держави. У цьому контексті, національна антикорупційна політика виступає як ключовий інструмент для формування суспільних відносин, заснованих на законності, справедливості та прозорості. Стаття присвячена комплексному аналізу сутності, змісту та напрямів реалізації національної антикорупційної політики в Україні, з особливим акцентом на її ефективності у запобіганні корупції в системі публічного управління. Встановлено, що саме функціонування правової держави та її взаємозв'язок із формуванням ефективних антикорупційних механізмів впливає на розбудову прозорого суспільства. Проаналізовано міжнародні стандарти та найкращі світові практики у сфері протидії корупції, а також їх імплементація в українське законодавство. Особлива увага приділяється аналізу нормативно-правової бази, що регулює антикорупційну діяльність в Україні.

Проаналізовано систему електронного декларування, як один з найбільш дієвих інструментів фінансового контролю та виявлення корупційних ризиків. Досліджено роль громадськості та громадянського суспільства у формуванні та реалізації антикорупційних ініціатив, а також у здійсненні громадського контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування. Значна частина роботи присвячена оцінці ефективності запобігання корупції в публічному управлінні. Визначено критерії та показники ефективності, а також проаналізовано динаміку корупційних проявів в Україні за останні роки. Розглянуто причини, що перешкоджають повній реалізації антикорупційного потенціалу, серед яких – низький рівень правової культури, недостатня координація дій між антикорупційними органами, а також спротив з боку окремих владних структур. Окремо висвітлюються проблеми та виклики, що постають перед Україною на шляху до побудови правової держави, де корупція мінімізована.

Ключові слова: корупція, публічне управління, ефективність запобігання корупції, державна влада.

Постановка проблеми. В умовах розбудови правової держави та трансформаційних процесів в Україні, гостро постає проблема забезпечення ефективності публічного управління. Одним із ключових факторів, що істотно підриває довіру до державних інститутів, дестабілізує соціально-економічний розвиток та перешкоджає повноцінній реалізації демократичних принципів, є корупція [1]. Попри значні зусилля, докладені Україною у сфері антикорупційної діяльності, включаючи формування відповідної законодавчої та інституційної бази, корупційні прояви залишаються системним викликом, що вимагає постійного аналізу та вдосконалення національної антикорупційної політики.

Існуючі механізми запобігання корупції в системі публічного управління не завжди демонстру-

ють бажану ефективність, що зумовлює необхідність їх перегляду та адаптації до сучасних реалій. Низький рівень правової культури, недостатня координація дій між антикорупційними органами, а також спротив з боку окремих владних структур створюють додаткові перешкоди на шляху до формування прозорого та підзвітного державного управління [2].

Отже, актуальність дослідження зумовлена необхідністю глибокого та всебічного аналізу стану національної антикорупційної політики, виявлення причин її недостатньої ефективності та розробки конкретних рекомендацій щодо оптимізації процесів запобігання корупції для зміцнення засад правової держави в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичною основою дослідження стали наукові публікації вітчизняних вчених, серед них варто зазначити: Новак А. Н. [3] досліджувала феномен корупції в системі публічного управління. Розглядала методологічні основи та практичні аспекти запобігання та протидії корупційним проявам у системі публічної влади сучасної України. Запропонувала перелік складових особливостей становлення та розвитку національної антикорупційної політики. Герман Б. М. [4] автор здійснив глибокий аналіз чинників, що обумовлюють виникнення корупції у сфері оборонних закупівель, особливо в умовах дії правового режиму воєнного стану. В статті автор розглянув феномен корупції та її ключові ознаки, які допомагають зрозуміти природу цього явища. Автор досліджував основні корупційні ризики, що виступають у ролі детермінантів корупції в оборонному секторі держави. Особливу увагу акцентує на тому, що корупція у сфері оборонних закупівель часто характеризується таємною змовою між виконавцями, тобто контрагентами, та замовниками, які є державними службовцями. Ліпенцев А. В., Войтик О. Є., Мазій Н. Г. [5] обґрунтували потребу протидії корупції в митних органах у контексті забезпечення ефективності публічного управління. Здійснили аналіз та розставили акценти на прояві проблеми корупції на різних рівнях. Розглянули специфіку проявів корупційних явищ у митних органах. Запропонували заходи протидії корупції в митних органах у контексті забезпечення ефективності публічного управління в сучасному українському суспільстві.

Мета дослідження. Метою дослідження є комплексний аналіз сутності, змісту, напрямів реалізації та ефективності національної антикорупційної політики України у запобіганні корупції в системі публічного управління в умовах розбудови правової держави.

Виклад основного матеріалу. Україна зараз перебуває у складній ситуації державного будівництва, що вимагає пильної уваги до забезпечення правопорядку та захисту прав і свобод людини й громадянина, як це передбачено Конституцією. Серед цих проблем, питання запобігання та боротьби з корупцією є особливо гострим, адже вона становить реальну загрозу для зміцнення української державності [6].

Щоб ефективно боротися з корупцією, важливо системно демократизувати всі сфери суспільного життя, розвивати громадянську свідомість та активність, що є ключовим у процесі побудови демократичної держави. Саме відкритість влади, прозорість та зрозумілість державних

рішень і діяльності адміністративного апарату для населення, а також розвиток громадянського суспільства є найважливішими інструментами для подолання корупційних явищ. Боротися з корупцією потрібно негайно, оскільки вона викликає ланцюгову реакцію інших системних проблем. Корупція загрожує верховенству права та моралі, дестабілізує демократичні процеси, підриває основи державного управління та порушує принципи рівності й соціальної справедливості. Крім того, вона спотворює правові засади доброчесної конкуренції, що ускладнює оптимальне поєднання адміністративного регулювання та ринкового саморегулювання на всіх рівнях управління.

Феномен корупції неодноразово ставав предметом наукового та соціально-правового аналізу. Результати цих досліджень дозволяють визначити її сутнісні ознаки [7]. По-перше, корупція існує в суспільстві, має суспільний характер і проявляється в ньому. По-друге, вона соціально зумовлена, а міра її вияву та реалізації залежить від конкретних умов цивілізаційно-демократичного розвитку в різні історичні періоди. По-третє, корупція виявляється у сфері реалізації публічної влади і полягає у використанні владних повноважень її носіями у власних, здебільшого корисливих, інтересах. По-четверте, вона, як правило, є прихованим діяльнісним проявом носіїв публічної влади. По-п'яте, корупція завдає шкоди суспільству, головним чином умовам та відносинам його життєдіяльності, і є винятково небезпечною та загрозовою тенденцією для національної безпеки та фактичної незалежності держави. По-шосте, вона безпосередньо шкодить економіці, знижує її суспільно потрібний ефект у всіх галузях, які залежать від рівня розвитку економіки, через що має значну економічну вартість, яку суспільство втрачає в результаті корупції. Нарешті, по-сьоме, корупція має транснаціональний характер як за сферою прояву та взаємозв'язками, так і за спричинюваною шкодою міжнародній спільноті.

Таким чином, можна дійти висновку, що корупція – отримання вигод за рахунок обіймання відповідних посад чи довіреним становищем. Здатна проявлятися в різних сферах суспільного життя: від державних органів до приватного сектору. Спектр дій якої полягає в хабарництві, розкраданні, непотизму (кумівство) відмиванню грошей та інших форм неправомірного використання службового становища.

В Україні, щоб ефективно боротися з корупцією в системі державного управління, потрібна чітка та довгострокова антикорупційна політика

з конкретною стратегією, тактикою та заходами [8]. Фундаментом для якісних змін у цій сфері є постійне вдосконалення антикорупційного законодавства. Хоча корупція може виникати з різних причин у різних країнах, одним із ключових факторів, що сприяють її поширенню, є значна нерівномірність у розподілі доходів та відсутність належної системи соціального захисту. Цікаво, що в інших країнах зростання економічного потенціалу та збільшення іноземних інвестицій іноді також пов'язані з корупційними ризиками. У багатьох країнах Центральної та Східної Європи, а також на пострадянському просторі, корупція тісно переплетена з процесами економічної та соціальної трансформації.

До неї входять: Національна рада з питань антикорупційної політики при Президентові України; Комітет Верховної Ради України з питань протидії корупції; судова система; правоохоронні органи; Міністерство юстиції України; Міністерство внутрішніх справ України, до складу якого входить Національна поліція – основний орган, що працює для суспільства, захищаючи права та свободи громадян, борючись зі злочинністю та підтримуючи громадську безпеку; Служба безпеки України;

різноманітні експертні органи у сфері протидії корупції; Державна фіскальна служба; центральні органи виконавчої влади та їхні територіальні підрозділи; органи місцевого самоврядування [9].

Боротьба з корупцією – це багатогранна задача, і хоча універсального рішення не існує, різні країни успішно застосовують схожі підходи. Ось основні з них:

1. Непохитна політична воля та нетерпимість до корупції. Ключовим фактором є тверда позиція керівництва держави щодо корупції. Наприклад, Сінгапур перетворився з корумпованої країни на одну з найчистіших завдяки рішучості прем'єр-міністра Лі Куана Ю. Він запровадив жорсткі закони, надав незалежність антикорупційному органу (CPIB), підвищив зарплати держслужбовцям для зменшення спокуси брати хабарі, спростив бюрократію та ввів принцип «нульової толерантності» [10].

2. Незалежні та ефективні антикорупційні інституції. Важливо створювати спеціалізовані органи, які мають широкі повноваження та захищені від політичного тиску. Німеччина, хоча й не має єдиного антикорупційного органу, покладається на незалежність судів, правоохоронних

Таблиця 1

Запобігання та боротьба з корупцією та її проявами

№	Напрями протидії корупції	Прояв корупції	Заходи
1	Адаптація	Непотизм надання переваг, посад або інших вигод родичам чи близьким знайомим, незалежно від їхніх професійних здібностей, кваліфікації чи заслуг.	Приведення структури державної служби України до рекомендацій та стандартів держав – членів ЄС з метою забезпечення прозорості та публічності
2	Покарання	Хабарництво це один з найпоширеніших та найбільш очевидних проявів корупції.	Створення системи ефективної боротьби з корупцією, при якій вчинення корупційних діянь тягне за собою неминучу відповідальність
3	Організаційно-управлінські рішення	Неправомірного використання службового становища.	Чітке законодавче визначення процесу прийняття управлінських рішень.
4	Законодавче врегулювання	Розкрадання це один із найпоширеніших видів злочинів у сфері власності, що полягає у незаконному безоплатному вилученні та/або оберненні чужого майна на свою користь	Уніфікація нормативно-правових актів у сфері державної служби України. Удосконалення правового механізму атестації державних службовців
5	Профілактичні заходи	Відмивання грошей приховати злочинне походження цих коштів, щоб їх можна було безперешкодно використовувати.	Попередження передумов соціальної корупції та усунення причин корупції
6	Соціально-економічна система чинників запобігання поширенню корупції	Хабарництво це один з найпоширеніших та найбільш очевидних проявів корупції.	Створити систему зв'язків з громадськістю, в якій законна поведінка державних службовців є соціально поважною та вигідною. Забезпечення справедливої та розумної винагороди, щоб можна було уникнути негативних проявів меценатства, клановості.

органів та прокуратури, роблячи акцент на превентивні заходи та прозорість. США також зосереджуються на регулюванні діяльності держслужбовців, відкритості адміністративних процесів, зниженні впливу держави на економіку та незалежності судів, маючи при цьому потужні інструменти для міжнародної боротьби з корупцією.

3. Прозорість та цифровізація. Запровадження відкритих реєстрів (бенефіціарних власників, декларацій чиновників, даних про держзакупівлі) та перехід на електронні послуги (як українська «Дія») зменшує прямий контакт з чиновниками, що значно знижує можливості для хабарництва. Скандинавські країни (Данія, Швеція, Норвегія, Фінляндія) є прикладом низького рівня корупції завдяки високому рівню довіри, максимальній прозорості, глибокій культурі доброчесності та мінімальному використанню готівки.

4. Суворі відповідальність та невідворотність покарання. Корупціонери мають бути притягнуті до відповідальності незалежно від їхнього статусу, а незаконно отримані активи – конфісковані. Законодавство Великобританії, наприклад, відоме своїми жорсткими покараннями та міжнародною співпрацею у боротьбі з корупцією.

5. Роль громадянського суспільства та ЗМІ. Активний громадський контроль та журналістські розслідування є потужними інструментами викриття корупційних схем. Більшість успішних країн також мають закони, що захищають викричачів, заохочуючи людей повідомляти про порушення без страху переслідувань.

6. Освіта та формування культури доброчесності. Важливе значення має антикорупційна освіта для молоді та держслужбовців, а також впровадження етичних кодексів поведінки. Це допомагає формувати нетерпимість до корупції на всіх рівнях суспільства.

Очевидно, що існування суперечностей між нормами національного та міжнародного законодавства, а також нерівномірне застосування антикорупційних стандартів у різних регіонах призводить до фрагментарності превентивних заходів. Аналіз конкретних кейсів впровадження електронних інструментів, публічного моніторингу та співпраці з міжнародними інституціями показав позитивний вплив на прозорість і підзвітність органів влади, проте рівень впливу відрізняється залежно від політичної волі керівництва та активності громадянського суспільства. На основі результатів спеціальних досліджень варто

у подальшому пропонувати напрями вдосконалення антикорупційної політики: гармонізація правових актів, розширення використання діджитал-інструментів для запобігання і виявлення корупції, а також зміцнення інститутів держави.

Необхідність системного підходу до формування антикорупційної політики в публічному управлінні базується не лише на законодавчому регулюванні, а й на глибокій зміні організаційної культури та постійній співпраці усіх зацікавлених сторін. Порівняльний аналіз національного досвіду із міжнародними моделями протидії корупції надає можливість виявити найефективніші інструменти для адаптації в українських реаліях, зокрема впровадження прозорих процедур прийняття рішень, регулярну звітність посадових осіб і відкритість даних щодо розподілу державних ресурсів.

Висновки. На основі проведеного аналізу встановлено, що корупція залишається однією з найгостріших проблем, яка підриває довіру до державних інституцій та перешкоджає ефективному функціонуванню публічного управління в Україні. У цьому контексті, національна антикорупційна політика є ключовим інструментом для формування суспільних відносин, заснованих на принципах правової держави, законності, справедливості та прозорості.

Дослідження підкреслює важливість системного підходу до запобігання корупції, який включає в себе не лише законодавче забезпечення та інституційну архітектуру, але й активну роль громадянського суспільства. Проаналізовані міжнародні стандарти та успішні світові практики, а також їх імплементація в українське законодавство, свідчать про те, що Україна рухається у правильному напрямку, проте потребує подальшого вдосконалення.

Оцінка ефективності запобігання корупції виявила низку викликів, таких як низький рівень правової культури, недостатня координація між антикорупційними органами та спротив з боку окремих владних структур. Подолання цих перешкод є критично важливим для мінімізації корупційних ризиків та забезпечення прозорого функціонування державного управління. Це вимагає постійних, консолідованих зусиль усіх гілок влади, активної участі громадянського суспільства та міжнародних партнерів для впровадження інноваційних механізмів та посилення превентивних заходів у боротьбі з корупцією.

Список використаних джерел

1. Зарембський Ю. Антикорупційна політика держави: адміністративно-правовий аспект. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 4. С. 276–281. DOI: 10.35774/app2019.04.276
2. Скобіна І. І., Дубич К. В. Організаційно-правові засади запобігання корупції в державному управлінні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 8. С. 120–126. DOI:10.32702/2306-6814.2021.8.120
3. Новак А. Н. Феномен корупції в системі публічного управління: сучасний зміст та методологічні засади дослідження. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2018. № 1.
4. Герман Б. М. Детермінація корупції у сфері оборонних закупівель в умовах правового режиму воєнного стану. *Нове українське право*. 2024. № 6. С. 91–98. <https://doi.org/10.51989/NUL.2024.6.13>
5. Ліпенцев А., Войтик О., Мазій Н. Протидія корупції в митних органах у контексті забезпечення ефективності публічного управління. *Ефективність державного управління*. 2021. № 66. С. 11–21. <https://doi.org/10.33990/2070-4011.66.2021.233437>
6. Гавриленко А., Новак А., Баштанник В. Особливості конституювання національної антикорупційної політики в Україні: наукова проблема визначення цілепокладання. *Публічне управління та місцеве самоврядування*. 2023. № 1. С. 3–13. DOI: <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2023-1-1>
7. Заяць Б. Р. Роль інститутів громадянського суспільства у процесі запобігання корупції в органах державної влади та органах місцевого самоврядування України: адміністративно-правовий вимір: дис. ... докт. філос.: 081 Право. Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів. 2021.
8. Башкатова В. Державна політика у сфері запобігання і протидії корупції в Україні. *Юридичний вісник*. 2020. № 1. С. 44–50. DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i1.1558>
9. Луцька К. Правові засоби забезпечення протидії корупції в органах державного управління //Матеріали конференцій МНЛ. – 2023. – №. 20 жовтня 2023 р., м. Київ. – С. 61-63.
10. Дмитрієв Ю.В. Моніторинг способу життя публічних осіб як один із механізмів запобігання корупції в системі державного управління. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 2 (25). С. 63-67.

Makurin A.A. EFFECTIVENESS OF PREVENTING CORRUPTION IN PUBLIC ADMINISTRATION IN A RULE OF LAW: INTERNATIONAL AND REGIONAL ASPECTS

Summary. The article considers the mechanism of governance and ensuring the principles of the rule of law. One of the most acute problems that undermines trust in state institutions and hinders the effective functioning of public administration. It is established that it is the corruption component that supports public trust in the state. In this context, the national anti-corruption policy acts as a key tool for the formation of public relations based on legality, justice and transparency. The article is devoted to a comprehensive analysis of the essence, content and directions of implementation of the national anti-corruption policy in Ukraine, with a special emphasis on its effectiveness in preventing corruption in the public administration system. It is established that it is the functioning of the rule of law and its relationship with the formation of effective anti-corruption mechanisms that affects the development of a transparent society. International standards and best world practices in the field of combating corruption are analyzed, as well as their implementation in Ukrainian legislation. Special attention is paid to the analysis of the regulatory framework that regulates anti-corruption activities in Ukraine.

The electronic declaration system is analyzed as one of the most effective tools for financial control and identifying corruption risks. The role of the public and civil society in the formation and implementation of anti-corruption initiatives, as well as in the implementation of public control over the activities of state authorities and local self-government bodies, is studied. A significant part of the work is devoted to assessing the effectiveness of preventing corruption in public administration. The criteria and indicators of effectiveness are determined, and the dynamics of corruption manifestations in Ukraine in recent years are analyzed. The reasons that prevent the full realization of anti-corruption potential are considered, including the low level of legal culture, insufficient coordination of actions between anti-corruption bodies, as well as resistance from individual government structures. The problems and challenges facing Ukraine on the path to building a legal state where corruption is minimized are separately highlighted.

Key words: corruption, public administration, effectiveness of corruption prevention, state power.